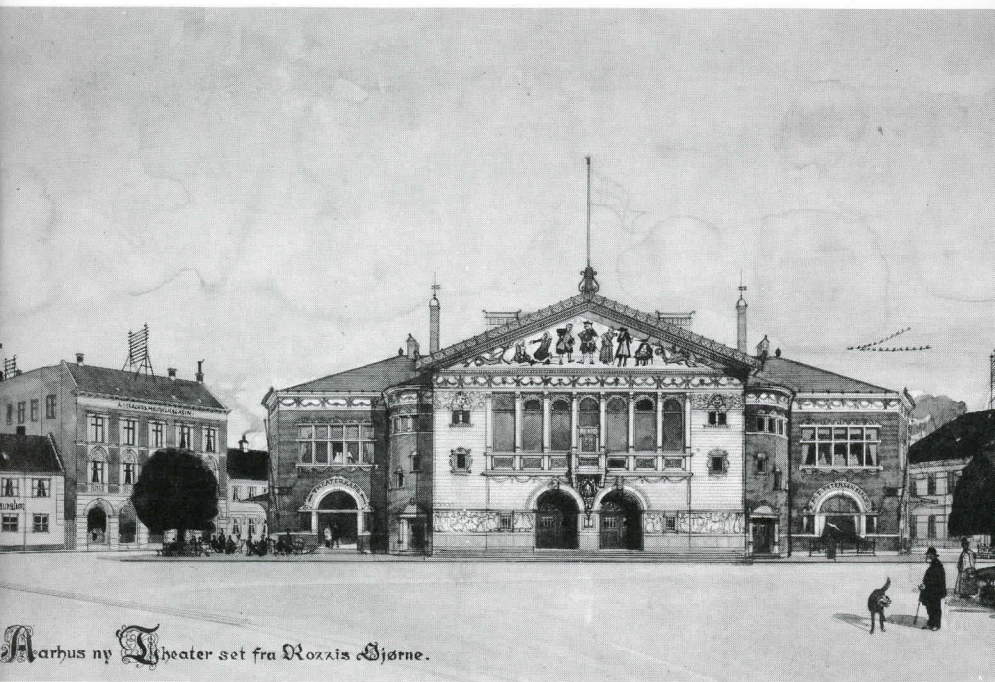

Aarhus ny Theater set fra Røzzis Børne.

AARHUS TEATER

Er det dem - eller os?

»Her bor de gale« – et spil med sange, som forfatterne Kent Andersson og Bengt Bratt så beskedent kalder stykket – er en præsentation af sociale problemer. Forfatterne, der tidligere har behandlet andre sociale problemer i skuespilform, har valgt teatret som medium, hvilket måske kan virke forbavsende i en tid, hvor for eksempel et massemedium som TV ville kunne have større mulighed for at sætte disse problemer til debat i form af sociale reportager.

I et indlæg i denne sommers diskussion om teatrets eksistens og berettigelse blev det fra socialarbejderhold sagt, at teater var en kunstig form at fremstille problemer på. Teater var i så henseende forældet og gammeldags. I stedet for at skrive skuespil skulle man lave TV-reportager fra det virkelige liv. Man skulle eksempelvis vise TV-klip fra Vietnamkrigen, hvor folk bliver rigtig slået ihjel af rigtige våben, i stedet for at lade skuespillere falde døde om på scenen og efter tæppefald lade dem »opstå« og modtage fortjent bifald for gode præstationer.

Denne diskussion om teater og virkelighed – idag altså »virkeligheden« i tidens store massemedium TV – skal ikke kommenteres yderligere her. Det er en gammelkendt diskussion, som nok fortæller mere om dem, der deltager i debatten end om selve emnet.

I »Her bor de gale« findes der ikke én replik, ikke én situation, ikke én person, som ikke lige så godt kunne være plukket ud fra et dagligt liv på et statshospital. En dygtig TV-reporter kunne have fundet alt dette og skåret det sammen til en udsendelse, som vel havde kunnet virke direkte og ægte, en realistisk socialreportage. Det ville måske alligevel være blevet et kunstigt sammenklippet hverdagsbillede, som i sin sammenhæng kunne blive opfattet som en tendentiøs beskrivelse af, hvad der sker på et statshospital.

Det konstruerede, det opdigtede, som vi ser i en kunstnerisk, dramatisk fremstilling på scenen, er for mig mere virkelig, sandere end den realistiske reportage kunne være blevet.

Fortsættes side 6

Fortsat fra side 3

I moderne sprogbrug taler vi om »afvigere«, stempler folk med en diagnose, som giver os ret til at udskille såkaldte patienter fra såkaldte normale. Vi er vænnet til, at det er berettiget at afsondre, isolere og indespærre folk, som psykisk er anderledes end gennemsnittet. Vi kategoriserer mennesker og behandler dem, hvis vi føler, at de støder an imod det bestående samfunds normer. Vi manipulerer dem, sliber dem til, indtil vi finder det forsvarsligt at lade dem slippe ud. Vi fylder dem med psykofarmaka for at få dem til at fungere anderledes – eller i hvert fald for at tage toppen af de adfærdsmønstre, som vi ikke synes om. Vi institutionaliserer dem i mere eller mindre dehumaniserede omgivelser. Vi tilbageholder *dem*, som protesterer imod behandlingen ud fra den betragtning, at de ikke er færdigbehandlet, så længe de tillader sig at protestere imod den velmente behandling. De klienter, der giver op, lader sig manipulere og falder til rette i institutionen, betragter vi som veltilpassede i institutionen, og dem har vi derfor en virkelig moralsk ret til at tilbageholde.

Titlen »*Her bor de gale*« er raffineret. Skal det forstås som: Her bor de splittergale, eller som her bor de forkerte?

Er der objektive retningslinier for, hvem der i vort samfund er »de gale«? Har psykiatrien objektive kriterier for, hvem der skal indespærres og behandles? Eller er det i virkeligheden politiske beslutninger, der er afgørende for, hvem der må være ude i samfundet og hvem der skal behandles?

Som repræsentant for »systemet« har jeg fået lov til at skrive disse indledende bemærkninger til aftenens stykke. De vil sikkert som jeg stille mange spørgsmål, som ikke er lette at besvare. Ikke blot med hensyn til, om det er »rigtige« kriterier, vi anvender, når vi udnævner mennesker til patienter, men også om den måde, vi behandler på. I dag findes der behandlingsmetoder, som kan få mennesket tilpasset til systemerne. Der findes gode og effektive hospitaler og institutioner. Der er ikke tale om »snakepits«, som ofte var tilfældet med gamle sindsygeanstalter, men faren er større i dag end dengang. Dårlig behandling, slette omgivelser, som stadig findes også i det velpolerede Danmark, får vi nok øje på med den vågne kritik, der findes i dag. Derimod er der risiko for, at vi accepterer det moderne smukt udstyrede statshospital – og det gæl-

der også andre institutionsformer –, fordi disse steder ser menneskelige ud for dem, der besøger dem, og som oplever dem som samfundets tilbud om god behandling.

Alle institutioner indeholder imidlertid faren for dehumanisering. Den grove opdager vi som regel. Den tilsyneladende pæne og velmenende behandling narrer os, fordi vi ikke er opmærksomme på menneskets fuldstændige afhængighed af dem, der bestemmer – det være sig en overlæge, en inspektør, en terapeut af hvad art nævnes kan.

Isolationen og afhængigheden forstår vi først den dag, vi selv måtte sidde eller ligge der – eller måske opdager vi problematikken ved at se et skuespil som »Her bor de gale«?

Det er ikke såkaldt politisk teater, hvor man som publikum kan føle sig lige så manipuleret som patienterne på et hospital. Det er meget mere spændende, fordi vi næppe bliver helt klar over, hvem der er de gale eller om vi har lov til at behandle, som vi ser det her.

Den 17. oktober i år var der i teatret i Kennedy-centret i Washington premiere på et nyt stykke af Arthur Miller, hvor han i et forord i programmet havde nogle betragtninger om teatret og dets overlevelsesmuligheder. I begyndelsen af halvtredserne, skrev han, var et skuespil, hvis emne var mennesket i samfundet, en mistænkelig affære. »Hvis du ønsker at bringe et budskab, send et telegram og skriv ikke et skuespil«. I midten af 60-erne blev samfundet emnet. Og – fortsætter han – teatret er i hvert fald blandt medierne »den sidste håndlavede ting vi har«. Alt andet er reproduktion. – Mellem skuespillerne og publikum er der ingen maskine – og det giver os håb.

Disse sætninger kan passende anvendes i forbindelse med »*Her bor de gale*«, som er et skuespil, som mange vist i perioder vil more sig meget over, indtil smilet måtte stivne. Et samfundsproblem, serveret uden tekniske mellemlid direkte til publikum. Hvem der så var publikum, hvem der var de agerende, hvem der blev manipuleret, hvem der var eller er de gale . . . Det kan enhver hver for sig gå hjem og spekulere på. Jeg kender ikke svaret.

N. E. Bank-Mikkelsen
Forsorgschef

Succespatienten diskuterer æstetik med narkomanen.

Hvem er gal?

Ved »*Her bor de gale*«s opførelse på Folketeatret i København vakte stykket betydelig opmærksomhed og diskussion. Vi har klippet fra dagbladenes interviews og artikler:

I »Politiken« den 30. januar 1972 interviewer Hasse Havgaard overlægen i psykiatri ved Sct. Hans Hospital, Finn Jørgensen.

Indledende skriver Havgaard:

Finn Jørgensen ved, at antallet af patienter på danske statshospitaler er mere end fordoblet under de sidste 15 års velstandsstigning. Han har også stillet sig selv det spørgsmål, som forfatterne stiller: Er det sygeligt at være angst i dag? Eller er det de ubekymrede, der er syge? Hvem bor på vore statshospitaler de rigtige eller de gale?

Overlægen bedømmer stykkets autentiske værdi således:

»Jeg kan ikke finde nogen som helst indvending mod hverken typerne eller de problemer, som optager dem. Især i første afdeling, hvori vi bliver præsenteret for hver enkelts situation og baggrund for, at han eller hun nu er på hospitalet. Jeg vil kunne finde hver og en og med de samme problemer og samme baggrund, som det stykket beskriver. De taler sådan, de spørger sådan, de opfører sig sådan. (...) De er der allesammen, og de føler, at vi, lægerne, gør for lidt for dem.

Og vi gør jo virkelig for lidt. For hvad skal vi stille op? Vi kan hjælpe i visse akutte tilfælde, hvor en medicinsk kur kan hjælpe mennesker gennem en psykisk krise. Men alle de andre? Hvad skal vi gøre andet end at forsøge at fjerne symptomerne på deres lidelser? Vi kan ikke hjælpe dem, altså gøre dem helt raske, fordi vi ikke kan fjerne årsagerne til deres sygdom. Vi kan kun prøve ærligt at fortælle dem, at samfundet producerer folk som dem, men at samfundet åbenbart ikke har råd til at gøre det rigtige for dem.

Og hvad er så det rigtige? Det mere rigtige ville nok være at få samfundet til at forstå, at mange af de patienter der er på anstalterne, faktisk slet ikke burde være der. De burde være ude i et samfund, som kunne acceptere en større margen i begrebet »normal«. Vi såkaldte normale burde kunne indse, at det er en normal menneske reaktion at få dårlige nerver af at leve i en verden, der fungerer som den gør. Man burde kunne forstå, at disse menneskers psykiske lidelser ikke bare er den enkeltes problem, men mere problemet med et forkert samfund.

Dette er problematikken, som rammes fantastisk præcist i dette stykke. (...)

Vi må diskutere disse ting, for det er problemer, der ikke bare angår patienterne, men os alle. Vi må, hvor ubehageligt det end kan være, tage spørgsmålet om normalitet op til fornyet drøftelse. For det må være klart for de fleste, at vores samfund som det fungerer nu, vil producere stadigt flere psykisk syge. Og det er helt normalt, at man som tænkende væsen kan blive psykisk syg. Og jo flere syge, der vil komme, desto mere normalt bliver det. Altså hvad gør vi? Hvor længe kan vi fortsætte med at reparere symptomer? Hvornår går vi igang med at fjerne årsager?

Under overskriften »Her bor de gale – eller er de nu i grunden så gale?« skriver overlæge ved Statshospitalet i Glostrup, Jørgen Remvig, den 7. februar 1972 i dagbladet BT:

Her bor de gale.

Ja vist gør de det. Men er de nu så gale? Er det rimeligt, at de bor her? Og hvordan er det dog, man behandler dem?

Kent Anderssons og Bengt Bratts debatstykke er en kritik af et samfundssystem. Situationsklip fra en institution. Og bag det hele lurer spørgsmålet, om det er et fortættet vrængbillede af det store samfundsmaskineri. (...)

Stykket er et indlæg i den standende debat om psykiatri og

samfund. Det er et nøgternt indlæg uden enøjet følelsesmæssig fanatisme. Og det er et sobert indlæg, omend enkelte forenklinger kan forvrænge for meget.

Men han skylder publikum at gøre opmærksom på, at de patientgrupper, det drejer sig om, kun er en del af patienterne på hospitalet. Der tales og vises intet om de meget svært syge. Ikke et ord om alle de sindssyge, der i tidligere århundreder ville være udstødt af samfundet som »besatte«, som blev lagt i lænker eller dårekiste ved bymuren eller for 150 år siden blev holdt fangne i anstalter uden lægehjælp. (...)

Debatten drejer sig om de andre. Behandler vi dem rigtigt? Hvorfor er de havnet i hospitalet? De er jo kommet frivilligt og kan udskrives, så snart de ønsker det. Er de alligevel blevet presset dertil som den unge narkoman? – eller slap de ind i en voldsom kæfert og hygger sig og frygter at blive smidt ud? Hvorfor er de der stadig? Er det bare blevet en »kroniker«-tilværelse, fordi man ikke har magtet at finde en rimeligere tilværelse? Eller er der stadig mange pinefulde problemer, der behøver psykoterapi eller medmenneskelig indleven? (...)

Hvem skal hjælpe den sensitive og forpinte eller den lille luder, der synes det hele går ad helvede til? Kan et hospital overhovedet hjælpe disse? Ville ambulant behandling ikke være bedre? – hvis der var nok kvalificerede terapeuter. Er det vores holdning som medmennesker i samfundet, der er gal? Hvorfor skal disse personer være så ensomme og forpinte? Hvorfor skal de på hospital for at turde tale ud?

Spørg Sparakassen
om

PRIVAT

HER BØR DE GÅLE

Han skaffer sig ørenlyd.

3. forestilling i sæsonen 1972-73

KENT ANDERSSON og BENGT BRATT:

HER BOR DE GALE

»Tillståndet«

Et spil med sange

Musik:

SVEN-ERIC JOHANSON

Oversættelse:

STEEN ALBRECHTSEN

Dekoration:

IVAN MOGENSEN

Iscenesættelse:

OLE KRÖLL

PERSONERNE:

Ulla
Chris
Anita
Gustav
Ingrid
Holger
Birgit
Jørgen
Charles

Terapeuten
Overlægen
Hospitalsinspektøren
Plejeren
Reservelægen

Karen Wegener
Hother Bøndorff
Ulla Henningsen
Ole Wisborg
Birte Fynne
John Martinus
Ruth Maisie
Erling Dalsborg
Børge Hilbert

Ole Wegener
Jørgen Fønss
Freddy Koch
Hans Henrik Voetmann
Eydun Johannesson

Klaver: Peter Beck

Scenemester: Kai Johansen – Belysningsmester: Carl E. Andreasen –
Malersal ved Jens-Anker Olsen – Regi: John Lindskov – Rekvisitter:
Frode Sørensen – Skræddersal ved Hanne Gissel og Stanley Pedersen –
Frisør: Caroline Nielsen – Lyd: Elvin Lassen – Suffli: Lise Wantzin – Foto:
Hammerschmidt Foto.

Pause mellem akterne

Spilletid ca. 2¼ time

AARHUS TEATER

Sæson 1972-73

Teaterchef: Edvin Tiemroth

KENT ANDERSSON og BENGT BRATT

KENT ANDERSSON og BENGT BRATT:

HER BOR DE GALE

Premiere den 8. november 1972

Tjeneren opdager, at han ikke var »én af *dem*«, men at hans faktiske rolle var rollen som »deres avekat eller en lille hund, de ikke engang behøvede kalde på«.

Nogle medicinske ordforklaringer

Cerebralskade: Hjerneskade.

Depressiv: Ord, der anvendes til at karakterisere fænomener, som har med depression at gøre: depressiv sinnestemning, depressive tanker f. eks.

Elektrochok: Behandling der først og fremmest anvendes mod depressionstilstande. Elektriciteten fremkalder krampeanfald, der kan have en positiv virkning på depressionen.

Florid: Blomstrende, fuldt udviklet (om en sygdomstilstand).

Largaktil: Et af de vigtigste og mest anvendte af alle psyko-farmaka, der har virkning på schizofrene symptomer.

Insulinchok: Behandling mod schizofreni med insulin, der fremkalder bevidstløshed ved en sænkning af blodsukkeret. Denne behandlingsmetode er efterhånden stort set forsvundet.

Lobotomi: En operation i hjernen, der tidligere anvendtes ved svære og langvarige tilstande, præget af depression, angst og uro. Er nu erstattet af mere nuancerede hjerneindgreb, der dog stadigvæk anvendes i ret ringe udstrækning.

- Neurose: En psykisk tilstand, forårsaget af indre og ydre psykiske konflikter, hvor symptomerne udgør resultatet af individets forsøg på at beherske angsten, som forårsages af konflikten.
- Paranoid: Sygeligt mistænksom. Paranoia – sygelig mistænksomhed – kan f. eks. optræde ved schizofrene tilstande og som komplikation ved narkotikamisbrug.
- Psykofarmaka: Lægemidler med virkning på psykiske sygdomssymptomer, først og fremmest psykotiske symptomer.
- Psykose: Psykisk sygdom af dybtgående natur med forstyrrelser f. eks. af opfattelsen af omverdenen, af opfattelsen af jeg'ets situation og andres optræden.
- Schizofreni: Den almindeligste og alvorligste af de såkaldte sindssygdomme. Den karakteriseres bl. a. ved en forstyrrelse af identitetsopfattelsen og af evnen til på rette måde at opfatte og vurdere virkeligheden. Der forekommer ofte hallucinationer og vrangforestillinger.
- Valium: Et angstdæmpende middel. For øjeblikket et af de mest solgte lægemidler. Det reducerer angstfølelsen, men angriber ikke dens årsag.

Kommende forestillinger

A. A. Milne og Julian Slade:

PETER PLYS

Juletidens *Peter Plys* er beregnet for det helt unge publikum.

Peter Plys er blevet en »klassisk« figur, men står samtidig levende for og er kendt og elsket af børn også i 1970'erne.

Børn og barnlige sjæle får nu lejlighed til at opleve Peter Plys på scenen. Og ikke bare Peter Plys, men også de andre kendte figurer lige fra Ninka Ninus til Grislingen og Æseldyret. Det er den engelske dramatiker Julian Slade, der har lavet Milnes bog om til skuespil og Helen Frazer Simpson har sat musik til.

De kendte og populære figurer levendegøres på scenen af blandt andre Nis Bank-Mikkelsen, John Martinus, Børge Hilbert, Ilse Rande, Lars Junggreen, Svend Dam, Ruth Maisie, Flemming Sørensen og Lisbet Jørgensen.

Eyðun Johannesson er instruktør, Jens-Anker Olsen scenograf, Jens Louis Petersen har oversat og Peter Beck får det musikalske ansvar.

Premiere medio december.

Beaumarchais:

FIGAROS BRYLLUP

Skuespillet, der inspirerede Mozart til operaen af samme navn.

Komedien er sjældent opført i Danmark. Nu bringer Aarhus Teater denne klassiker til opførelse med premiere nytårsaften.

Mange vil allerede kende intrigens skelet fra operaen: Figaro der forsøger at forsvare sin forlovede Suzanna mod grev Almavivas angreb på hendes dyd . . . Der er spræl og spøg, dans og farver i denne erotiske komedie, som iscenesættes af Asger Bonfils, der i sidste sæson skabte succesen med Shakespeares Helligtrekongersaften.

Det spanske milieu og Beaumarchais' morsomt udformede intrigespinderi skulle give baggrund for en farverig og morsom komedieudfoldelse.

Blandt de mange medvirkende er Ole Wegener, Elsebeth Steentoft, Clara Østø, Peter Bork, Susanne Lundberg, Freddy Koch, Aksel Erhardtzen med flere. Jørgen Espen-Hansen skaber dekoration og kostumer.

AARHUS TEATERS STUDIO

Det kan også være et eksperiment at nyfortolke etablerede klassikere. Eller rettere at »oversætte« fra en tid til en anden, fra den tid og det publikum forfatteren oprindelig skrev for, til vor egen tid.

Holbergs *Uden Hoved og Hale* var et eksempel på en sådan opgave for Studio-scenen. Marowitz' *Hamlet-collage* er en anden. Ja, en helt anden!

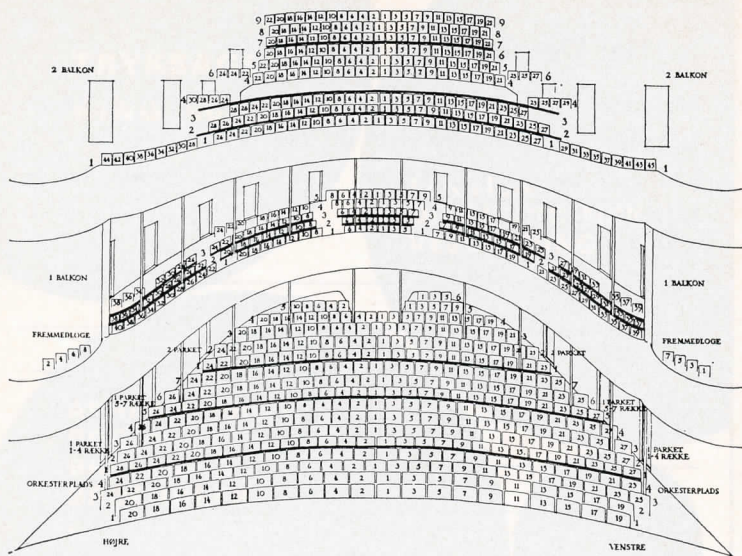
Marowitz betragter en klassikertekst som en slags råstof, en lerklump, som han og hans skuespillere omformer og nyskaber efter vor tids problematik. Han nøjes ikke med at pudse lidt på teksten, småforkorte o.s.v. Nej, han går radikalt frem, bytter om på replikker og roller, vender op og ned på Shakespeare efter behov o.s.v. . . . Men bevarer alligevel visse kernesteder, situationer og personer, som Shakespeare-fans vil nikke genkendende til.

Gjorde han ikke det, kunne han jo ligesågodt have skrevet et helt nyt stykke. Med andre personer, andre replikker og andre situationer. – Meningen er imidlertid god nok: *Hamlet* er en klassiker, der er blevet spillet og fortolket af store skuespillere i snart 400 år. Stykket har stadigt kunnet sige publikum noget. Der eksisterer faktisk en *Hamlet-tradition* og et *Hamlet-publikum*.

Det er også denne tradition Marowitz spiller på med sin collage. Han leger bevidst med de nedarvede forestillinger vi som publikum gør os om *Hamlet* som fænomen, som tvivler og akademisk slapsvans, som godlidende intellektuel i en vanskelig tid (og hvornår er tiderne ikke vanskelige?).

Altså: »Hvad siger *Hamlet* os i dag?« – Marowitz prøver at give sit svar.

På rollelisten står bl. a. Erno Müller, Lone Rode, Aksel Erhardtson, Ulf Stenbjørn, Lars Junggreen, Inger Margrete Svendsen med flere.

	Ord. pris		Ord. pris
2. balkon, 7.-9. rk.	7,00	1. balkon, 2. rk.	21,00
2. balkon, 4.-6. rk.	10,00	1. balkon, 1. rk.	25,00
2. balkon, 2.-3. rk.	12,00	2. parket, 1.-6. rk.	15,00
2. balkon, 1. rk.	16,00	1. parket, 5.-7. rk.	20,00
1. balkon, fremmedloge ...	27,00	1. parket, 1.-4. rk.	22,00
1. balkon, 3. rk., siderne ...	11,00	Orkesterplads, 1.-4. rk.	25,00
1. balkon, 3.-5. rk., midtfor .	19,00		

Studioscenen, enhedspris kr. 14,00

BILLETSALG

Store scene: Billetter kan købes og forudbestilles 6 dage frem fra kl. 11-18 i Scalas forhal, telf. (06) 12 26 22. - Efter kl. 18 kun salg til forestillingsdagen i billetkontoret i **teatrets forhal**.

Studioscenen: Billetter kan købes og forudbestilles 6 dage frem fra kl. 15-18 i Scalas forhal, telf. (06) 12 26 26. - Efter kl. 18 kun salg til forestillingsdagen ved billetskranken ved **Vagtmesterindgangen, Skolegade 4**.

Ved telefonbestilling betales et noteringsgebyr på 20 øre pr. billet. Billetpriserne er incl. moms og garderobe. Ved gæstespil og særforestillinger kan billetpriserne forhøjes.

Programmets forside:

Illustration til kgl. bygningsinspektør, arkitekt Hack Kampmanns originalprojekt, 1898.